

Kaksikielisuuden kuvaamisesta ja mittauksesta

KELLY, L. G. (toim.) *Description and Measurement of Bilingualism: an international seminar, University of Moncton, June 6—14, 1967*. Toronto 1969. 442 s.

Teos noudattelee seminaarin ohjelmaa melko tarkoin. Se sisältää kunkin käsitellyn kuuden teeman osalta pääesitelmän (englanniksi), kutsuttujen kommentaattoreiden esitykset sillä kielellä, jolla ne on pidetty (englanti tai ranska), ja käydyin keskustelun pääpiirteet molemmilla kie-

lillä, toisinaan myös päivän puheenjohtajan myöhemmin kirjoittaman kritiikin. Näiden lisäksi kirjassa on seminaarin presidentin W. F. Mackeyn alku- ja loppupuheet. Johdannossaan Mackey kartoittaa hyvin systemaattisesti teoksen otsikon esittämää ohjelmakenttää ja luettelee erilaisia tähän mennessä käytettyjä lähestymistapoja ja jaotteluja. Päätelmissä hän tarkastelee seminaarin työn tuloksia.

Viime aikojen kaksikielisyystutkimuksen valtava kehitys heijastuu selvästi eri osanottajien mielipiteistä. Toiset tarkastelevat lähtevät vielä niiden käsitysten pohjalta, jotka pitkään ovat hallinneet alan länsimaista tutkimusta. Niissä kaksikielisyttä pidetään yksikielisyteen johtavana, ohimenevänä ilmiönä, jonka haittoja pyritään mittaamaan ja minimoimaan. Tämä käsitys on saatu tutkimalla yhteisöjä, joiden yksikielisen enemmistön kielelliset normit ovat melko yhtenäiset ja staattiset, kaksikielisen vähemmistön, esim. siirtolaisten, päinvastaiset. Normeista poikkeamisen suuruutta yksilöiden puheessa, interferenssiä, on yritetty mitata eri tavoin ja kielen eri tasoilla, samoin kaksikielisen kompetenssia kummassakin kielessään yksikieliseen verrattuna. Myös on mitattu kielen etäisyyttä toisistaan esim. kontrastiivianalyysin tai käännettävyyden avulla.

Useat osanottajat, lähinnä sosio- ja etnolingvistit, kritisoivat tätä suhtautumista. Heidän tutkimuskohteinaan ovat usein olleet yhteisöt (esim. Intiassa), joissa kaksikielisyys on normaali, jopa vuosisatoja jatkunut olotila. Tällaisen kaksikielisyuden kuvaamiseksi ja mittaamiseksi koetetaan kehittää toisenlaisia metodeja. Lähtökohta on sekä lingvistinen että sosiaalinen: pyritään selvittämään, miten tehokkaasti yksilö pystyy kommunikoimaan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa.

»Uudet» kielellisen materiaalin hankintatilanteet muistuttavat epäilyttävästi vanhaa kansanperinteen keruutapaa: kieltenkerääjä joutuu asumaan puhutettavien keskuudessa, kunnes nämä pitävät häntä yhteisöön kuuluvana (esim. Labov,

Gumperz). Vasta sitten hän suorittaa äänityksiä eri tilanteissa. Keräämistapaan liittyvät tietysti uudet luotettavuus- ja kvantifioimisongelmat. Puhe jaetaan ns. toiminnallisiin yksiköihin, joita tutkitaan kokonaisuuksina. Koska sosiaalisten tilanteiden muutosten huomaaminen on kaksikielisyssä yhteisössä signaalien erottuvuuden (esim. kielen vaihtumisen) vuoksi helpompaa kuin yksikielisyssä, tehdyt havainnot saattavat auttaa myös yksikielisten yhteisöjen sosiaalisen ja kielellisen interaktion tutkimisessa. Mackeyn loppusanat esittelevät sitä problematiikkaa, jonka tämä lähestymistapa tuo tullessaan, samalla kun ne viitoittavat tietä tulevalle tutkimukselle.

Käsitellyt aiheet ovat seuraavat (suluisa pääesitelmöj): 1. Miten ja milloin yksilöistä tulee kaksikielisiä? (R. M. Jones); 2. Miten yksilön kahden kielen taito (the extent of a person's bilingual proficiency) voidaan mitata? (John MacNamara); 3. Miten voidaan mitata toisen kielen vaikutus toiseen kaksikielisten puheessa? (Nils Hasselmo); 4. Miten voidaan mitata, mikä osuus kaksikielisen kielellillä on hänen käyttäytymisessään? (R. Cooper); 5. Miten voidaan kuvata ja mitata kaksikielisten ryhmien käyttäytymistä? (John Gumperz); 6. Miten voidaan kuvata ja mitata kaksikielisyuden esiintymistä ja jakautumista? (Stanley Lieberman).

Teoksen lopussa on lyhyt katsaus Kanadan kielitilanteeseen (joka tosin on hallinnollisesti melko lailla muuttunut, kun Kanadasta 7. 9. 1969 tuli virallisesti kaksikielinen), ja kunkin teeman jäljessä on erinomainen bibliografia (yhteensä 42 sivua). Seminaari esittää loppupontenaan suosituksia Unescolle ja jäsenmaille. Ne koskevat tutkimusten ja tutkimuskeskusten lisäämistä, tuloksista tiedottamisen tehostamista ja suosituksia siitä, minkälaisia kielellisiä tietoja väestönlaskennan yhteydessä tulisi kerätä.

Tove Kangas